

9. Chen F. T., Etnier J. L., Chan K. H., Chiu P. K., Hung T. M., Chang Y. K. Effects of Exercise Training Interventions on Executive Function in Older Adults: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Sports medicine* (Auckland, N.Z.). 2020. Vol. 50(8). P. 1451–1467. <https://doi.org/10.1007/s40279-020-01292-x>

10. Zelenin V. Coaching in the Development of Leadership Qualities of Heads of Ukrainian Business Organizations in the Conditions of War. *Journal of Law and Sustainable Development*. 2023. Vol. 11(3). P. e817. <https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i3.817>.

11. van Zyl L. E., Roll L. C., Stander M. W., Richter, S. Positive Psychological Coaching Definitions and Models: A Systematic Literature Review. *Front. Psychol.* 2020. Vol. 11. P. 793. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00793>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-17>

Омельченко І. М.

*доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу психолого-педагогічного
супроводу дітей з особливими потребами
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України України*

Кобильченко В. В.

*доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу освіти дітей з порушеннями
сенсорного розвитку
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України України*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СПІЛКУВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ РОЗЛАДОМ ДЕФІЦИТУ УВАГИ ТА ГІПЕРАКТИВНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ ТА ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Актуальність проблеми психологічного супроводу спілкування молодших школярів із розладом дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ) зумовлена зростанням кількості дітей із цим нейророзвитковим порушенням у закладах загальної середньої освіти та необхідністю забезпечення їх повноцінної участі в освітньому процесі відповідно до

принципів інклюзивної освіти та Концепції Нової української школи [1; 2]. У молодшому шкільному віці спілкування набуває статусу провідного механізму соціалізації, навчальної взаємодії та формування образу Я дитини. Порушення комунікативної діяльності в цей період мають довготривалі наслідки для освітньої траєкторії та психосоціального розвитку.

РДУГ проявляється стійкими труднощами довільної регуляції, концентрації уваги, контролю імпульсів і темпу діяльності, що безпосередньо впливає на якість спілкування. У дітей молодшого шкільного віку з РДУГ спостерігаються труднощі дотримання правил взаємодії, перебування співрозмовника, імпульсивні висловлювання, недостатнє врахування позиції Іншого, а також швидке емоційне виснаження у ситуаціях тривалого контакту. За відсутності цілеспрямованого психологічного супроводу ці особливості часто інтерпретуються як порушення дисципліни, що призводить до негативної оцінки дитини з боку дорослих і однолітків та формування вторинних емоційних і поведінкових труднощів [6].

У межах наукової концепції розвитку усвідомленого спілкування І. Омельченко спілкування розглядається як складна форма психічної активності, що поєднує регуляторний, смисловий та інтерсуб'єктний компоненти [3]. Усвідомлене спілкування передбачає здатність суб'єкта розуміти власні комунікативні наміри, співвідносити їх із ситуацією взаємодії, враховувати позицію Іншого та регулювати власні дії відповідно до соціальних норм і смислів. Для дітей із РДУГ цей рівень комунікативної діяльності є недостатньо сформованим, що обумовлює необхідність спеціально організованого психологічного супроводу [3; 4; 5; 7].

Інклюзивно-ресурсний центр відіграє ключову роль у забезпеченні такого супроводу, оскільки саме на його базі здійснюється комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини. Оцінка комунікативної сфери молодших школярів із РДУГ в умовах ІРЦ має виходити за межі констатації поведінкових проявів і включати аналіз психологічних механізмів спілкування: рівня сформованості внутрішнього діалогу, психологічних меж, здатності до менталізації, регуляції мовленнєвої поведінки та усвідомлення комунікативної ситуації. Такий підхід дозволяє уникнути редукції проблеми до «поведінкових порушень» і розглядати труднощі дитини у ширшому контексті її комунікативного розвитку [1].

На основі результатів оцінки фахівці ІРЦ формують рекомендації до індивідуальної програми розвитку (ІПР), у яких розвиток спілкування визначається як пріоритетний напрям психологічного супроводу. У межах парадигми усвідомленого спілкування особлива

увага приділяється створенню умов для поступового переходу дитини від імпульсивних, ситуативних форм взаємодії до більш усвідомлених і регульованих способів спілкування. Важливим завданням є підтримка процесу інтеріоризації зовнішньої регуляції, яку забезпечує дорослий.

Заклад загальної середньої освіти, у свою чергу, виступає основним середовищем реалізації рекомендацій ІРЦ. Саме у шкільному просторі відбувається щоденна комунікативна взаємодія дитини з однолітками, учителями та іншими дорослими [2]. Психологічний супровід у школі спрямовується на адаптацію освітнього середовища до комунікативних можливостей дитини з РДУГ, забезпечення передбачуваності взаємодії, чіткості правил і підтримку позитивного досвіду спілкування.

Особливого значення набуває взаємодія практичного психолога закладу освіти з учителем початкових класів. Узгоджені підходи до організації навчально-комунікативної діяльності, використання єдиних комунікативних сигналів, підтримка дитини у складних ситуаціях взаємодії сприяють зниженню рівня напруження та підвищенню ефективності спілкування. У цьому контексті вчитель виступає не лише транслятором навчального змісту, а й значущим Іншим, через взаємодію з яким дитина засвоює соціальні смисли спілкування.

Важливим напрямом психологічного супроводу є робота з класним колективом [2]. Формування культури прийняття, розвиток навичок співпраці, зниження ризику соціальної ізоляції дитини з РДУГ створюють умови для її включення у спільну діяльність. У межах підходу усвідомленого спілкування клас розглядається як інтер-суб'єктний простір, у якому кожна дитина має можливість бути почутою, зрозумілою та визнаною.

Не менш значущою складовою супроводу є робота з батьками. Психолог ІРЦ та психолог закладу освіти сприяють формуванню у батьків розуміння специфіки комунікативних труднощів дитини з РДУГ, навчають підтримувальних стратегій спілкування, допомагають уникати надмірного контролю або покарань за імпульсивну поведінку. Узгодженість вимог і підходів у сімейному та шкільному середовищах є необхідною умовою ефективного супроводу.

Таким чином, психологічний супровід спілкування молодших школярів із РДУГ в умовах інклюзивно-ресурсного центру та закладу загальної середньої освіти має будуватися як цілісна, безперервна система підтримки, що поєднує оцінку, планування, реалізацію та моніторинг комунікативного розвитку дитини. Реалізація такого підходу в парадигмі розвитку усвідомленого спілкування дозволяє забезпечити не лише зниження комунікативних труднощів, а й створення умов для становлення дитини як активного суб'єкта освітньої та соціальної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Кабінет міністрів України. Постанова від 29 квітня 2022 р. № 493. Київ. Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр. URL: <https://surl.li/dnlfqv>
2. Нова українська школа: URL: <https://surl.li/wgrycr>
3. Омельченко І. М. Комунікативна діяльність дошкільників із затримкою психічного розвитку: теорія і феноменологія [Текст] : монографія; Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2018. 498 с.
4. Омельченко І. М., Кобильченко В. В. Інтерсуб'єктна взаємодія з дорослим у дошкільників із затримкою психічного розвитку: психологічний ракурс. *Габітус*. 2021. № 27. С. 145–150. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.27.25>
5. Омельченко І. М., Кобильченко В. В. Особливості інтрасуб'єктної комунікативної діяльності з уявним партнером у дошкільників із затримкою психічного розвитку. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2023. № 2 (110) С. 42–68. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v110i2>
6. Сухіна І. В. Інклюзивне навчання. Гіперактивна дитина. Київ : Літера ЛТД, 2019. 40 с.
7. Omelchenko I. Peculiarities of the Semantic Component of Communication Activities in Preschoolers with Developmental Delay. *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska. sectio N Educatio Nova*. 2021. Vol. VI. № 6. P. 345–358. DOI: [10.17951/en.2021.6.345-358](https://doi.org/10.17951/en.2021.6.345-358).